

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА

DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i67.1170>
УДК 343.24 (477)

Н. А. Мирошниченко
orcid.org/0000-0003-3693-6815
кандидат юридичних наук,
професор кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Н. В. Басалюк
orcid.org/0000-0002-2429-6964
аспірант кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИНИ: НОВИЙ КОНЦЕПТ

Покарання є одним із центральних інститутів кримінального права, який існує як динамічне явище. Раціоналізація кримінального права, його пенологічний арсенал неможливі без реформування кримінального законодавства і пошуків наукової визначеності: 1) у понятті покарання не лише як справедливої компенсації за шкоду суспільству, державі, особі, але й з урахуванням орієнтації на майбутнє виправлення засудженого; і 2) системи покарань (переліку видів покарань) у руслі людиноорієнтованості, а не як формально-теоретичної проблеми або шляхом механічного переносу іноземних кримінально-правових інститутів у вітчизняне законодавство.

Проектом нового Кримінального кодексу України, підготовленого Робочою групою з розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи, створеної згідно з Указом Президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019, у ч. 1 ст. 3.1.1 поняття покарання визначене як «примусове обмеження у реалізації прав чи свобод людини, що застосовується на підставі КК до особи, засудженої обвинувальним вироком суду за вчинення злочину». Існуюче нині визначення «покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого» (ч. 1 ст. 50 КК) змістовно не відрізняється, адже обидва кодекси – і чинний, і потенційний – зосереджують увагу на «обмеженні прав». Згідно з переліком видів покарань у ч. 1 ст. 3.2.1 Проекту КК за вчинення злочину передбачаються такі види основних покарань: 1) штраф; 2) ув'язнення на певний строк; 3) довічне ув'язнення. Штраф є змішаним видом покарання – може бути основним або додатковим покаранням; як додаткове «може призначатися разом з ув'язненням на певний строк» (ч. 2 ст. 3.2.1. Проекту КК). Система покарань у Проекті КК дає зрозуміти, що «обмеження у реалізації прав чи свобод» стосуються, по-перше, *обмеження майнових прав*. Майнове (фінансове, фіскальне покарання) у вигляді штрафу є гнучким, простим і швидким у застосуванні, у Проекті КК штраф як найменш суворий вид покарання «полягає у грошовому стягненні з особи на користь Державного фонду відшкодування шкоди потерпілим» (ст. 3.1.3 Проекту КК). Із визначення випливає, що метою штрафу у розумінні авторів Проекту КК є не покриття витрат держави на судочинство шляхом надходжень

до Державного бюджету, а виконання функції компенсації збитків, завданих потерпілому, що неодмінно повинно бути відображено й у інших законодавчих актах. Так, Кабінетом Міністрів України подано Проект Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо механізму фінансового забезпечення відшкодування шкоди потерпілим від насильницьких кримінальних правопорушень», який пропонує доповнити Бюджетний Кодекс України (далі – БКУ) ст. 24-5, яка матиме назву «Державний фонд відшкодування шкоди потерпілим від насильницьких кримінальних правопорушень» і створюється у складі спеціального фонду державного бюджету. Джерелом формування Державного фонду відшкодування шкоди потерпілим від насильницьких кримінальних правопорушень якраз будуть кошти, що надходять від виконання покарань у вигляді штрафів. Однак «Державний фонд відшкодування шкоди потерпілим від насильницьких злочинів», створення якого уже підтримано Урядом, має більш вузьке спрямування, ніж «Державний фонд відшкодування шкоди потерпілим», тому що робить наголос на «насильницьких злочинах», між тим штраф, згідно зі ст. 3.1.7 Проекту КК, призначається за злочини 1–3 ступеня, тому не викликає сумніву, що особа, яка потерпіла від насильницького зникнення (3 ступінь, ст. 4.4.5 Проекту КК) і домашнього насильства (1 ступінь, ст. 4.6.3 Проекту КК), отримає відшкодування із Фонду, однак зловживання опікунськими правами (1 ступінь, ст. 4.6.5 Проекту КК) і розголошення таємниці усиновлення (1 ступінь, ст. 4.6.7 Проекту КК) не є насильницькими, але теж є злочинами, які потенційно каратимуться штрафами. У такому випадку постає проблема, вирішення якої можливе у трьох напрямках: 1) визначення штрафу необхідно уточнити: «полягає у грошовому стягненні з особи на користь Державного фонду або Державного фонду відшкодування шкоди потерпілим від насильницьких злочинів»; 2) зміни до БКУ повинні передбачати створення саме Державного фонду відшкодування шкоди потерпілим. Нині названий вище законопроект, яким передбачаються зміни до БКУ, знаходиться на стадії розгляду, однак Головним науково-експертним управлінням уже надано висновок, у якому не лише вказано на окреслену проблему: «потребує в цілому належного обґрунтування пропозиція щодо створення Державного фонду лише для відшкодування шкоди потерпілим від насильницьких кримінальних правопорушень», але й поставлено під сумнів необхідність створення такого Фонду взагалі, оскільки «відповідно до ст. 1177 Цивільного кодексу України передбачено покладення обов'язку відшкодування шкоди, завданої фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, на державу. У цьому аспекті виглядає сумнівним у концептуальному відношенні виокремлення частини фінансового ресурсу державного бюджету у державному цільовому фонді» (Висновок, 2020). Принагідно зазначимо, що у національному законодавстві передбачена можливість відшкодування матеріальної та моральної шкоди шляхом подання цивільного позову в кримінальному судочинстві. Економія часу і можливість вирішення питання про відшкодування в одному кримінальному провадженні є найбільшими перевагами цього інституту, який дозволяє отримати компенсацію потерпілому (див., наприклад, Вирок Придніпровського районного суду м. Черкас у справі № 711/215/19 від 06.02.2019). Однак, маючи виключно цивільно-правову природу, він абсолютно не регламентується матеріальним кримінальним правом, а кримінальне процесуальне законодавство лише частково здійснює його юридичне оформлення на законодавчому рівні (ст. 61, 62 КПК, Глава 9 КПК). Третій варіант вирішення проблеми відшкодування шкоди потерпілому уже відображено у самому Проекті КК, яким уведено поняття «реституції та компенсації», що існують поруч із традиційним штрафом (ч.1 ст.3.7.1. Проекту КК): «особа, яка вчинила злочин, внаслідок якого порушене особисте право потерпілої особи та/або завдана шкода потерпілій особі, територіальній громаді, державі, зобов'язана здійснити реституцію та/або компенсацію». На наш погляд, найбільш вдалим видається залишення розуміння штрафу у традиційному його сенсі – як відшкодування у Державний фонд. Такий підхід був би корисним для вітчизняного законодавства, позбавив необхідності створення спеціальних Фондів, а побудова його цілісного опису не лише би спростила практичне використання, але і відобразила б матеріальну двоїстість, де сплата штрафу особою, яка вчинила кримінальне правопорушення, була б корисною для держави, а реституція та компенсація – для потерпілого.

Проблемним виглядає і той факт, що у зв'язку із суттєвим скороченням переліку видів покарань, які можуть призначатися за злочини, єдиною альтернативою для штрафу у випадку його несплати є ув'язнення: «у разі призначення штрафу як основного покарання суд у вирокі одночасно визначає строк ув'язнення, на який буде замінено штраф у випадку його несплати, пропорційно несплаченому розміру штрафу, який визначається за правилами заміни покарань» (ч. 3 ст. 3.1.4 Проекту КК). Згідно з чинним КК, штраф можливо замінити громадськими роботами, виправними роботами чи позбавленням волі (ч. 3, ч. 5 ст. 53 КК). Для наочного розуміння проблеми візьмемо ст. 5.8.4. Проекту КК і ч. 1 ст. 309 КК «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту». Згідно з Проектом КК це злочин першого ступеня – за нього передбачено покарання у виді штрафу в розмірі від 250 до 1000 розрахункових одиниць (1 р.од. = 100 грн.) або ув'язнення на строк від трьох місяців до двох років. Згідно з чинним КК кримінальне правопорушення за ч. 1 ст. 309 КК належить до проступків, за нього штраф передбачено серед інших альтернатив, його сума варіюється у межах від 1000 до 3000 н.м.д.г. Таким чином, мінімальний розмір штрафу за цей проступок становить 17 000 гривень, однак суди призначають штраф у такому мінімальному розмірі (див. наприклад Вирок Васильківського міськрайонного суду Київської області у справі № 362/6596/20 від 04.01.2021; Вирок Броварського міськрайонного суду Київської області у справі № 361/36/21 від 06.01.2021; Вирок Дніпровського районного суду м. Києва у справі № 755/36/21 від 06.01.2021) у меншій кількості випадків, ніж обмеження волі, при цьому звільняючи особу від відбування покарання на підставі ст. 75 КК (див., наприклад, Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова у справі № 750/11336/20 від 25.01.2021; Вирок Святошинського районного суду міста Києва у справі № 759/19519/20 від 25.01.2021; Вирок Рубіжанського міського суду Луганської області у справі № 425/48/21 від 25.01.2021). Згідно з Проектом КК, альтернатива штрафу – лише ув'язнення. Тому у разі, якщо засуджений буде не в змозі оплатити штраф у мінімальному розмірі 250 р.од. (25 000 гривень), «несплачений штраф суд замінює ув'язненням на певний строк із розрахунку один день ув'язнення за три розрахункові одиниці несплаченого штрафу, але не більше ніж максимальний строк ув'язнення за злочин відповідного ступеня» (ч. 3 ст.3.2.8 Проекту КК) – він буде ув'язнений строком на три місяці. У разі встановлення пом'якшуючих обставин із застосуванням ст. 3.2.2. Проекту КК (у чинному КК ст.66) і зменшення розміру штрафу, наприклад, у чотирі рази (див., наприклад, Вирок Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області у справі № 674/1162/20 від 04.01.2021), сума штрафу становитиме 6250 грн., якщо засуджений не зможе її сплатити, його згідно з положенням Проекту КК очікує покарання у вигляді 20 днів ув'язнення, однак, на відміну від чинного КК, у якому ст. 73 КК визначає, що «при заміні або складанні покарань, а також у разі зарахування попереднього ув'язнення допускається обчислення строків покарання у днях», у Проекті КК такі положення відсутні, а ч. 3 ст. 3.1.5 визначено, що «ув'язнення на певний строк призначається у місяцях, роках або роках і місяцях». Які висновки ми можемо зробити на підставі розбору однієї лише статті про «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту»? По-перше, доповнення «у днях» потребує ч.3 ст.3.1.5. Проекту КК. Так, можна апелювати до того, що ч. 2 ст. 3.1.4. Проекту «з урахуванням майнового стану засудженого суд у вирокі може прийняти рішення про: а) сплату штрафу частинами на строк до п'яти років, з визначенням розмірів платежів та періодичності (не рідше ніж один раз на 60 днів), або б) відстрочення його сплати на строк до одного року», однак і чинним КК передбачено можливість розстрочки виплати штрафу (ч. 4 ст. 53 КК), попри це, існує багато ухвал, якими суд саме *замінював* штраф переважно на громадські роботи (причому сума несплаченого штрафу могла становити 850 гривень – це посилення до того, що навіть розділена учетверо мінімальна сума штрафу може виявитися непосильною для сплати (див., наприклад, Ухвалу Сокальського районного суду Львівської області у справі № 454/1925/19 від 14.01.2020; Ухвалу Ірпінського міського суду Київської області у справі № 367/5997/19 від 21.02.2020). По-друге, актуальним у Проекті КК видається доповнення запропонованої системи покарань більш м'яким видом покарання,

який суди могли би призначати у випадках нетяжких злочинів, як «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту», у разі, якщо особа не в змозі сплатити штраф, аби була альтернатива для заміни цього штрафу, і, що не менш важливо – можливість заміни невідбутої частини покарання у вигляді ув'язнення більш м'яким покаранням. Таким покаранням доцільно залишити обмеження волі.

Звісно, такий вид покарання, як громадські роботи, мають обмежений потенціал для відшкодування шкоди й виправлення деліквента. Його призначення є доречним, наприклад, за ст. 178 КК «Пошкодження релігійних споруд чи культових будинків», ст. 179 КК «Незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь», ст. 247 КК «Порушення законодавства про захист рослин», більше того, на нашу думку, найбільш дієвими громадські роботи будуть, якщо їх призначення буде пов'язане із конкретним кримінальним правопорушенням (наприклад, громадські роботи у вигляді прибирання/реставрації церковних споруд, у разі якщо особа їх пошкодила), однак є неприйнятними у випадку насильницьких злочинів, наприклад за ст. 126 КК «Побої та мордування».

І громадські роботи, і обмеження волі є невід'ємними складовими частинами майбутньої системи покарань і у теоретичних моделях членів Робочої групи – авторів Проекту КК. Так, Ю.А. Пономаренко пропонує втілити у законодавстві такі види покарань, як: 1) громадські роботи; 2) штраф; 3) обмеження свободи; 4) ув'язнення на певний строк; 5) довічне ув'язнення. Особливо цікавим є новий підхід науковця до обмеження волі як «встановлення особі знаходитися у певні години та дні за місцем свого проживання; встановлення їй заборон знаходження за межами України та в місцях, визначених судом, із превентивною та каральною метою; а також застосування щодо неї засобів періодичного та постійного контролю за дотриманням згаданих правообмежень» (Пономаренко, 2020).

«Ув'язнення, (позбавлення волі)» і «обмеження волі» – схожі за сутністю поняття: відповідно «тримати, забирати» і «встановлювати межі, умови», але відрізняються за ступенем, інтенсивністю і за вживанням у пенологічному арсеналі. Ув'язнення виявляється контрпродуктивним у реінтеграції осіб, які вчинили нетяжкі злочини, а також для окремих категорій осіб (наприклад, вагітних жінок). Ріст кількості ув'язнених призводить до переповнення місць позбавлення волі, що, у свою чергу, унеможливорює належне утримання таких осіб – разом із свободою вони у багатьох випадках втрачають людську гідність, а інколи, через хвороби і погане лікування, і власне життя. Суди і трибунали із прав людини часто визнають такі умови нелюдськими і такими, що принижують честь і гідність людини. Так, за справою «Логвиненко проти України» заявник скаржився на ненадання йому належної медичної допомоги під час тримання під вартою (він хворів на туберкульоз однієї легені). Логвиненко посилався на статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (заборона катування). ЄСПЛ визнав порушення і ст. 3, і ст. 113 (право на ефективний засіб юридичного захисту) (Справа «Логвиненко проти України»: рішення Європейського суду з прав людини від 16.05.2019). Реалізація ефективних альтернатив ув'язненню зменшує перенаселеність і спрощує процес адміністрування місць позбавлення волі. Окрім виплат штрафів (за справою «Логвиненко проти України» вона становила 13 500 євро), місця позбавлення волі щороку фінансуються задля будівництва, ремонту, а також харчування і догляду за ув'язненими, тоді як покарання, не пов'язані з ізоляцією засудженого, не лише ефективні, але й порівняно недорогі. Усе це ще більше наголошує на необхідності встановлення такого виду покарань за нетяжкі злочини, як обмеження волі.

На тлі реформування детального розроблення потребуватиме і ювенальна система покарань, доречним буде внесення в перелік видів покарань громадських робіт неповнолітнім особам у віці від 14 до 18 років за нетяжкі злочини та обмеження волі, яке може бути застосоване до неповнолітніх осіб у віці від 16 до 18 років (Мирошніченко, 2019).

У Проекті КК «ув'язнення полягає у строковому триманні та ресоціалізації засудженого в установі виконання покарання» (ч. 1 ст. 3.1.5 Проекту КК) на противагу існуючому сьогодні у ч. 1 ст. 63 КК «позбавленню волі, яке полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу». Строки теж пропонуєть-

ся змінити, так, злочини пов'язані з умисним позбавленням життя людини, можуть каратися до 30 років ув'язнення (що удвічі більше встановленої сьогодні санкції). Доречним є й те, що ця категорія злочинів за проектом КК належить до злочинів найвищого, 10 ступеня. Згідно зі ст. 3.1.7. Проекту КК за них передбачається покарання у вигляді ув'язнення на строк від 20 до 30 років або довічне ув'язнення.

Довічному ув'язненню присвячено ст. 3.1.6 Проекту КК: «полягає у безстроковому триманні та ресоціалізації засудженого в пенітенціарній установі».

Автори Проекту КК через поняття визначають і мету цих покарань, що, крім тримання, передбачають і ресоціалізацію, через що простежується думка, що ув'язнення – покарання, яке найглибшим чином зачіпає внутрішній світ людини. Це покарання покликане не лише захистити суспільство, соціальний баланс, воно повинно ще й трансформувати особистість: відродити, реабілітувати, реінтегрувати. Правила колективного життя засновані на повазі, свободі, порядку, у разі їх порушення караються ізоляцією, дистанцією порушника від суспільства, яка ще й спрямована на примирення його із собою та з іншими. Ув'язнення покликане висловити державний осуд протиправної поведінки, виразити негативну моральну і правову оцінку як самого порушення, так і суб'єкта, що його вчинив, а у деяких випадках – захистити злочинця від негативної суспільної думки, нездорової реакції у вигляді самосуду.

Ув'язнення насамперед спрямоване на обмеження особистого права на свободу.

Загалом реакція держави на вчинене особою кримінальне правопорушення здійснюється у легітимних формах, викликана насамперед публічними інтересами підтримки та зміцнення правопорядку, встановленого в суспільстві для забезпечення соціальної безпеки в усіх її видах і проявах (Стрельцов, Мирошниченко, 2020, с. 152–153). Нейтралізація свободи можлива лише за наявності законної загальносоціальної, репресивно-превентивної мети, яка досягається легальними способами, враховуючи цінність людської гідності, визнаючи право усіх ув'язнених осіб на гуманне ставлення – фізичну, психологічну і моральну недоторканність – і маючи самоціллю захист потерпілого і суспільства із подальшою можливістю соціальної і особистої реабілітації засудженого, його ресоціалізації й реінтеграції. Усі названі аспекти простежуються у Проекті КК шляхом встановлення принципів, які безпосередньо стосуються і системи покарань. Наприклад, ст.1.2.4. Проекту КК (принцип пропорційності) встановлено, що «кримінально-правові засоби є крайніми засобами реагування держави на протиправні діяння», а ст.1.2.6 Проекту, яка закріплює принцип гуманізму, передбачає «гуманне обмеження прав і свобод» і те, що «кримінально-правові засоби не мають на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність».

Викладені у роботі зауваження та пропозиції спрямовані на удосконалення кримінального законодавства, адже кримінально-правова реформа вимагає юридичної логіки і системності з послідовністю основних її складових частин, а не суб'єктивної волі законодавця чи ученого. Її придатність повинна бути перевірена на трьох рівнях: історичному, що виражає спадкоємність, хронологічну еволюцію, оскільки дозволяє побачити як позитивні, так і негативні моменти розвитку системи покарань; теоретичному – як пошук наукової справедливості у вирішенні проблеми адекватного підходу до покарання і його видів, яких сьогодні спіткала законодавча криза; емпіричному – наскільки теорія задовольнить потреби практики.

Література

- Вирок Святошинського районного суду міста Києва у справі № 759/19519/20 від 25.01.2021. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94365889>. – Назва з екрана.
- Вирок Броварського міськрайонного суду Київської області у справі № 361/36/21 від 06.01.2021. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94024363>. – Назва з екрана.
- Вирок Васильківського міськрайонного суду Київської області у справі № 362/6596/20 від 04.01.2021. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94024432>. – Назва з екрана.
- Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова у справі № 750/11336/20 від 25.01.2021. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94376512>. – Назва з екрана.
- Вирок Дніпровського районного суду м. Києва у справі № 755/36/21 від 06.01.2021. – електронний ресурс. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94048182>. – Назва з екрана.

- Вирок Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області у справі № 674/1162/20 від 04.01.2021. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94087339>. – Назва з екрана.
- Вирок Придніпровського районного суду м. Черкас у справі № 711/215/19 від 06.02.2019. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79651694>. – Назва з екрана.
- Вирок Рубіжанського міського суду Луганської області у справі № 425/48/21 від 25.01.2021. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94360107>. – Назва з екрана.
- Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо механізму фінансового забезпечення відшкодування шкоди потерпілим від насильницьких кримінальних правопорушень». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69543. – Назва з екрана.
- Справа «Логвиненко проти України»: рішення Європейського суду з прав людини від 16.05.2019/ *Офіційний вісник України* від 13.12.2019; 2019 р., № 96, стор. 168, стаття 3198.
- Ухвала Ірпінського міського суду Київської області у справі № 367/5997/19 від 21.02.2020. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87802135>. – Назва з екрана.
- Ухвала Сокальського районного суду Львівської області у справі № № 454/1925/19 від 14.01.2020. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86952953>. – Назва з екрана.
- Мирошніченко Н.А. Види покарань, що можуть бути призначені неповнолітнім правопорушникам [тези конференції], Одеса, 2019. – Т. 2. – С. 148–151.
- Пономаренко Ю.А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень, Харків: «Право», 2020. – 720 с.
- Стрельцов Є.Л, Мирошніченко Н.А. Підстава кримінальної відповідальності потребує законодавчого закріплення. *Право України*, 2020, № 2, С. 151–163.

References

- Vyrok Sviatoshynskoho raionnoho sudu mista Kyieva u spravi № 759/19519/20 vid 25.01.2021. – Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94365889>. – Nazva z ekrana.
- Vyrok Brovarkoho miskraionnoho sudu Kyivskoi oblasti u spravi № 361/36/21 vid 06.01.2021. – Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94024363>. – Nazva z ekrana.
- Vyrok Vasylykivskoho miskraionnoho sudu Kyivskoi oblasti u spravi № 362/6596/20 vid 04.01.2021. – Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94024432>. – Nazva z ekrana.
- Vyrok Desnianskoho raionnoho sudu m. Chernihova u spravi № 750/11336/20 vid 25.01.2021. – Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94376512>. – Nazva z ekrana.
- Vyrok Dniprovskoho raionnoho sudu m. Kyieva u spravi № 755/36/21 vid 06.01.2021. – elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94048182>. – Nazva z ekrana.
- Vyrok Kam'ianets-Podilskoho miskraionnoho sudu Khmelnytskoi oblasti u spravi № 674/1162/20 vid 04.01.2021. – Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94087339>. – Nazva z ekrana.
- Vyrok Prydniprovskoho raionnoho sudu m. Cherkas u spravi № 711/215/19 vid 06.02.2019. Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79651694>. – Nazva z ekrana.
- Vyrok Rubizhanskoho miskoho sudu Luhanskoi oblasti u spravi № 425/48/21 vid 25.01.2021. – Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94360107>. – Nazva z ekrana.
- Vysnovok na proiekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy shchodo mekhanizmu finansovoho zabezpechennia vidshkoduвання škody poterpilym vid nasylnytskykh kryminalnykh pravoporushen». – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69543. – Nazva z ekrana.
- Sprava «Lohvynenko proty Ukrainy»: rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 16.05.2019/ *Ofitsiyni visnyk Ukrainy* vid 13.12.2019; 2019 r., № 96, stor. 168, stattia 3198.
- Ukhvala Irpinskoho miskoho sudu Kyivskoi oblasti u spravi № 367/5997/19 vid 21.02.2020. – Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87802135>. – Nazva z ekrana.
- Ukhvala Sokalskoho raionnoho sudu Lvivskoi oblasti u spravi № № 454/1925/19 vid 14.01.2020. – Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86952953>. – Nazva z ekrana.
- Myroshnychenko N.A. Vydy pokaran, shcho mozhut buty pryznacheni nepovnolitnim pravoporushnykam [tezy konferentsii], Odessa, 2019. – T.2. – S.148–151 [in Ukrainian].
- Ponomarenko Yu.A. Zahalna teoriia vyznachennia karanosti kryminalnykh pravoporushen, Kharkiv: «Pravo», 2020. – 720 s [in Ukrainian].
- Streltsov Ye.L, Myroshnychenko N.A. Pidstava kryminalnoi vidpovidalnosti potrebuie zakonodavchoho zakriplennia. *Pravo Ukrainy*, 2020, № 2, S. 151–163 [in Ukrainian].

Анотація

Мирошниченко Н. А., Басалюк Н. В. Покарання за злочини: новий концепт. – Стаття.

Статтю присвячено розгляду нового концепту системи кримінальних покарань, який підготовлений Робочою групою з розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи, створеної згідно з Указом Президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019, і відображений у Проекті Кримінального кодексу України.

Перехід від монополії «злочину» до дихотомії «злочин – проступок», яка з'явилася в КК у липні 2020 року, повинен супроводжуватися цілим процесом створення теоретичної бази, а не формальним (інколи хаотичним) «підгоном» окремих санкцій статей КК під класифікацію того чи іншого кримінального правопорушення; незавершеність кримінально-правової реформи, формально-юридичні неточності і суперечності, недостатня обґрунтованість окремих норм КК вимагають раціоналізації інститутів кримінального права на рівні законодавства.

Реальна можливість, яка може стати дійсністю, – Проект КК міг би вирішити більшість із цих проблем, стати квінтесенцією належного осмислення і розумного впровадження, адже він готується шляхом наукового пристосування новел до вітчизняних реалій, аналізу існуючих проблем теорії і практики кримінального права і законодавства, і, що найважливіше, усе це відбувається шляхом наукових дискусій, які зумовлюють відкидання доктрини апіоризму, залишаючи можливість формування критичної думки.

Сформований у Проекті КК доктринальний пласт із втіленням у ньому юридично значущих конструкцій-принципів, які базуються на якісно нових ціннісних орієнтирах та ідейних установках ненав'язливого правосуддя, вбачають у покаранні траєкторію майбутньої реінтеграції для деліквента.

Розкриття сутності покарання, його правової природи, що провадиться на аналітично-термінологічному рівні, у Проекті КК є близьким до існуючого у чинному законодавстві. Натомість система покарань за злочини суттєво відрізняється – згідно з Проектом КК залишаються усього три види покарань за злочини: 1) штраф; 2) ув'язнення; 3) довічне ув'язнення. Ця теорія містить не лише позитивні наукові результати, але й ірраціональні елементи, і при детальному аналізі стає очевидним, що оновлена система покарань потребує хоча б ще однієї складової частини, яка могла би стати альтернативою під час призначення покарання за нетяжкі злочини і заміною штрафу у разі неможливості його сплати. У роботі відстоюється теза про те, що таким видом покарання могло би стати обмеження волі.

Ключові слова: покарання, система покарань, Проект КК, громадські роботи, штраф, обмеження волі, ув'язнення, довічне ув'язнення.

Summary

Miroshnichenko N. A., Basalyuk N. V. Punishment for crimes: a new concept. – Article.

The article is devoted to the new conceptual solution of criminal penalties, which was prepared by the Working Group of the Development of Criminal Law of the Commission on Legal Reform, the Decree of the President of Ukraine of August 7, 2019.

Transfer from the monopoly of «crime» to the dichotomy of «crime – misdemeanor» which happened in the Criminal Code in July 2020, should have been supported by the process of creating of theoretical basis, but not only formal setting up of existing Criminal Code sanctions under criminal offence classification. Formal and legal inaccuracies and contradictions, lack of validity of certain provisions of the Criminal Code require the rationalization of criminal law institutions at the legislative level.

A real opportunity that could be turned into reality is Project of CC which may solve these issues and become the quintessence of appropriate conceptualization and reasonable implementation, since it is being drafted through the way of scientific adoption, analysis of existing issues of theory and practice of criminal practice of said novels to the domestic reality. And most importantly, it is happening during scientific discussions that void the apriorism doctrine and leave a possibility for critical point of view.

A doctrine formed in Project of CC is based on qualitatively new frames of reference and ideological facilities of non-violent justice, acknowledge a new path of future reintegration for an offender.

Revealing of punishment identity and its legal nature, which is being made on analytical and terminological levels, is close to the one existing in current legislation. By its turn, system of punishments and offense by themselves are substantially different. According to the Project of CC only 3 kind of offense would remain, as: 1) fine; 2) imprisonment; 3) life imprisonment. This theory contains not only a positive scientific results, but irrational elements also. Based on detailed analysis it becomes obvious, that updated punishments system, which reveals logical at first glance, needs at least one more component component, that may become an alternative for fine as punishment for petty offense, in case of inability to cover this fine. In this paper, there is strong advocacy for the view that reasonable punishment for such cases would become a limitation of freedom.

Key words: punishment, system of punishments, Draft Criminal Code, public works, fine, restriction of liberty, imprisonment, life imprisonment.